Turkish Studies

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 2743-2754

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22928

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 14.03.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.08.2019

📅 Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (30.04.2019)-Referee 2 (07.05.2019)

This article was checked by iThenticate.

SÂMIHA AYVERDİ İLE ANNEMARIE SCHIMMEL'İN MEKTUPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hülya TEPEDELEN*

ÖZ

Günümüzde iletişim için genellikle telefon veya internet kullanılmakla birlikte eski dönemlerde bu amaç için mektup tercih edilirdi. Bir haberleşme aracı olarak ortaya çıkmasına rağmen zamanla başka amaçlara da hizmet etmeye başlayan mektup, kişiler arasındaki iletişimi ve sevgi bağını kuvvetlendirir, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesini sağlar.

Anı, günlük ve gezi yazıları ile birlikte mektup da okuruna dönem hakkında çeşitli bilgiler sunar. Yazar, kendi yaşamına, ailesine, duygularına vesaire yer verirken toplumsal hayattan, yaşanan değişimlerden, toplumu etkileyen olaylardan da bahseder ve konu hakkındaki fikirlerini açıklar. Bunları yaparken samimi bir üslup kullanır. Yayımlama kaygısı taşımadan yazılan bu mektuplarda kendini açıkça ifade eder.

Mektuplar-2, döneminin önemli yazarlarından biri olan Sâmîha Ayverdi ile kıymetli çalışmalara imza atmış bir akademisyen olan Annemarie Schimmel'in yazışmalarını ihtiva eder. Böylece geniş bir dönemi farklı kültürlere mensup iki kişiden okumak mümkün olur, bu bakımdan önemlidir. Zira 1953 ile 1991 yıllarını kapsayan mektuplar, hem kendi hayatları ve çalışmaları hakkında bilgi sahibi olunması hem de yaşadıkları dönemin kavranması açısından pek çok malzeme sunar. Ayrıca mektupların uzun bir süre zarfına yayılmaları dolayısıyla hem kişilerin hem de toplumun değişen algısını görmek de mümkün olur.

Bu çalışmamızda bahsi geçen mektuplardan yola çıkarak Sâmîha Ayverdi ve Annemarie Schimmel'in birbirleri hakkındaki görüşlerini, sevgi üzerine söylediklerini, Schimmel'in memleket hasretini ve iki yazarın yaptıkları çalışmalar etrafında dile getirdiklerini değerlendirdik.

Anahtar Kelimeler: Sâmîha Ayverdi, Annemarie Schimmel, Cemile Kıratlı, Mektup

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı ABD, E-posta: hulya_tepedelen@hotmail.com

A RESEARCH ON SÂMIHA AYVERDİ AND ANNEMARIE SCHIMMEL'S LETTERS

ABSTRACT

Although phone or internet are the generally used means for communication in these days, writing letter was the preferred method for communication in older times. Even though writing letter had emerged as a means for communication, it had also started to serve other purposes in over time such as reinforcing the communication and the bond of love between people, enabling them to express their emotions and thoughts.

Along with memoirs, diaries and travel articles, the letters also provide various information about period to which they belong. The author writes about her own life, her family, her feelings, etc... At the same time she discusses the social life, the changes in life, the events which affects the society and explains her opinions about the subject. She also uses a sincere tone when writing about these things. He expresses himself openly in these letters without any publishing related anxiety.

In this book of Mektuplar-2, which contains the letters of Annemarie Schimmel, an academician who had carried out valuable studies and Sâmiha Ayverdi, one of the most prominent writers of her period, the perception of a period is presented through the points of view of two people belonging to different cultures. Therefore this book is very important in this is aspect. The letters were written during a period between 1953 and 1991. They contain various materials in terms of our understanding of their own lives and studies and understanding of the perception of their period. In addition, it is possible to observe the changes in individuals and also the society as the letters spread over a long period of time.

In this study, we evaluated the opinions of Samiha Ayverdi and Annemarie Schimmel about each other, what they said about emotions, compassion and love, Schimmel's longing for her home town and the works they made.

STRUCTURED ABSTRACT

Sâmiha Ayverdi and Annemarie Schimmel are both great writers who make themselves accept to others in terms of their studies and ideas. These letters which explain their experiences, studies, works, ideas and views based on culture have had a wide process. Thus, the letters have contained not only both writers but also changing aspects of the society. In this study, it is aimed to reveal writers' lives, ideas, perceiving life with the way of work and the change of society.

Mektuplar-2 is the reliable and right source to get to know these both writers. Annemarie Schimmel's diaries are not enough except some parts related with Ayverdi. Thanks to these letters, it is possible to follow their 39-years-journey. Moreover, it has also included social change and perspective of events of two different cultures. In this book of Mektuplar-

2, which contains the letters of Annemarie Schimmel, an academician who had carried out valuable studies and Sâmiha Ayverdi, one of the most prominent writers of her period, the perception of a period is presented through the points of view of two people belonging to different cultures. Therefore, this book is very important in this aspect. The letters were written during a period between 1953 and 1991. They contain various materials in terms of our understanding of their own lives and studies and understanding of the perception of their period. In addition, it is possible to observe the changes in individuals and also the society as the letters spread over a long period of time.

Letter genre is an important way to know writers better. Along with memoirs, diaries and travel articles, the letters also provide various information about period to which they belong. The author writes about his own life, his family, his feelings, etc. At the same time, she discusses the social life, the changes in life, the events which affect the society and explains her opinions about the conditions. She also uses a sincere tone when writing about these things. She expresses herself openly in these letters without any worry related with publishing.

This article has evaluated the factors which give us important cues about individuals and period in the book of Mektuplar-2. In addition to this, it has determined the common points of their feelings and ideas. Also, it has discussed the points of view about cultures. It has finally examined their works and experiences during these works.

At the beginning of the study, it has been researched the preparation phase of the book. Then, it is tried to determine common points of writers. According to these, both writers have expressed their views on each other. Although they did not frequently see each other, they became closely friends in the process of exchanging letters. They connected inseparably with each another in time. They supposed they were together in their dreams in spite of the fact that they were separate in real life. They loved not only each other but also working, other people and the God. In letters, Annemarie Schimmel's longing for home was another theme of the letters. However, it is important to note that Annemarie Schimmel regarded Turkey as homeland.

In article, it has included Schimmel's writings, conferences, articles, book reviews and translations. Sâmiha Ayverdi has also mentioned about writing phases of her various books. Ayverdi has described the difficulties experienced in this process. Furthermore, she has emphasized success of the book as well. In brief, in this study, it is evaluated the opinions of Sâmiha Ayverdi and Annemarie Schimmel about each other, what they said about feelings, compassion and love, Schimmel's longing for her hometown and the works they made.

When it comes to brief summary of each part of the articles, the introduction chapter examines how the book was prepared. The letters which Sâmiha Ayverdi and Annemarie Schimmel sent to each other between 1953 and 1991 were collected and transferred to the Latin alphabet and then ordered by date for the book.

In first part called as "Zamanın ve Mekânın Ötesinde İki Dost", it is claimed that Sâmiha Ayverdi and Annemarie Schimmel feel close each other. They cannot come constantly together, but they can be sincere

thanks to letters. Sâmiha Ayverdi and Annemarie Schimmel think that they meet in a dream world. Therefore, the letters take an important place in their life.

In the second part called as “Allah’a Giden Yolu Öğrenirken: Sevmek Üzerine”, it is explained that they love their friendship, their works, their books and God as well.

In the third part, it is referred Annemarie Schimmel’s homesickness. Although Schimmel was born in Germany, she discovered Eastern culture when she was a kid. As time goes by, she likes Turkey and Turks. She also likes Turkish culture, music and traditions. She started to learn kudüm and fed a cat in Turkey.

In the fourth part called as “Anonim Bir İrfan Âbidesi: Annemarie Schimmel’in Çalışmaları Üzerine”, it is evaluated Annemarie Schimmel’s book, articles and conferences. She is a hardworking woman. She wrote a lot of books about East and West. Schimmel endears Islam to people.

In the last part of the article called as “Bir Yorgunluğu Başka Bir Yorgunlukla İfna: Sâmiha Ayverdi’nin Çalışmaları Üzerine”, it is investigated Sâmiha Ayverdi’s works. She wrote about her books named as Edebî ve Mânevî Dünyası İçinde Fatih, İbrahim Efendi Konağı, Bir Dünyadan Bir Dünyaya, Mesihpaşa İmamı, Kölelikten Efendiliğe in letters. Accordingly, she had a variety of difficulties. For example, she cannot find books which are necessary and important for her works. The other difficulty is about her family issues. Her family’s expectation related with spending too much time together can be restrictive for her.

In conclusion, the letters have ascertained a lot of things about two people belonging two cultures at the same period of time. They started to write each other in 1953 and it took 38 years. We can find Schimmel’s dreams, offenses, hope, her way of work and etc. In similar way, we can reach Sâmiha Ayverdi’s family, disappointments, concerns and etc. in these letters. Additionally, we can be witnessed the perception of society thanks to the windows provided by the letters. Finally, it is tried to evaluate the opinions of Sâmiha Ayverdi and Annemarie Schimmel about each other, what they said about feelings, compassion and love, Schimmel’s longing for her hometown and the works they made in this article.

Keywords: Sâmiha Ayverdi, Annemarie Schimmel, Cemile Kıratlı, Letter.

Giriş

Makalemize konu olan Didem Havlioğlu ve Sâmiha Uluant Ataman’ın hazırladıkları *Mektuplar* 2 adlı kitap, Sâmiha Ayverdi ile Annemarie Schimmel’in 10 Aralık 1953 ile 11 Aralık 1991 tarihleri arasındaki mektuplaşmalarını kronojik olarak sunar.

Mektupların bir araya getirilme düşüncesi Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfında düzenlenen çeşitli toplantılar akabinde ortaya çıkar. Annemarie Schimmel’in Sâmiha Ayverdi’ye gönderdiği mektuplar vakıf arşivindedir fakat Sâmiha Ayverdi’nin Schimmel’e yazdığı mektuplar için önce öğrencisi İrvim Cemil Schick’e daha sonra meslektaşı Ali Ansari’ye başvurulsa da netice alınmaz. Nihayetinde yakın arkadaşı olan Gudrun Schubert’den temin edilir. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan

mektuplar çözümlenip kronolojik olarak sıralandıktan sonra kitap olarak yayımlanır (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 9-10).

Hem Annemarie Schimmel hem de Sâmiha Ayverdi için bu mektuplaşmalar özel hayatlarını ifade edebildikleri bir alan olur. Zira duygularını, düşüncelerini, hislerini, hayallerini, korkularını, başarılarını açıkça paylaşırlar. Bu bakımdan her iki yazarı tanımak noktasında araştırmacılara önemli malzemeler sunarlar. Ayrıca ilgileri, merakları, gezdikleri yerler vesaire toplumun yaşayışını ve bahsi geçen otuz dokuz yıldaki değişimini gösterir niteliktedir.

Bu çalışmamızda, Annemarie Schimmel ile Sâmiha Ayverdi'nin mektuplaşmalarını dört ana başlık etrafında inceledik. "Zamanın ve Mekânın Ötesinde İki Dost" başlığı altında birbirlerinin hakkındaki duygu ve düşüncelerine yer verdik. "Sevgi" ile ilgili görüşlerinin birbirlerine paralel olması ve yazışmalarda hayli bahsi geçmesi nedeniyle "Allah'a Giden Yolu Öğrenirken: Sevmek Üzerine" adlı ikinci bölümü "sevgi"ye ayırdık. Daima memleket hasreti çeken Schimmel'in hüznünden "Cismen ve Rûhen Üşüyorum: Daüssıla" adlı üçüncü bölümde bahsettik. Ardından "Anonim Bir İrfan Abidesi: Annemarie Schimmel'in Çalışmaları Üzerine" başlığında Schimmel'in ve "Bir Yorgunluğu Başka Bir Yorgunlukla İfna: Sâmiha Ayverdi'nin Çalışmaları Üzerine" başlığında Sâmiha Ayverdi'nin bahsettikleri çalışmalara yer verdik.

Zamanın ve Mekânın Ötesinde İki Dost

Sâmiha Ayverdi ile Annemarie Schimmel'in dostluklarının nasıl başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte Schimmel, Türkiye'ye "İlk ziyareti[n]in neredeyse yarım asır sonrasında" (Schimmel, 2017: 128) "Ankara'daki dostları sayesinde Sâmiha Ayverdi'nin muhitine gire[r]" (Schimmel, 2017: 132). Çok sık görüşemezler fakat dostluklarını mektuplar üzerinden ilerlettikleri görülür. Birbirlerinin eserlerini okur, talebelerine de okutur ve ilerleyen zamanlarda "sırdaş" hatta "kardeş" olurlar. Mektuplaşmaya 1953 yılında başladıkları zaman Schimmel otuz bir, Ayverdi ise kırk sekiz yaşındadır. Aralarında artan samimiyeti göstermesi bakımından hitapların zamanla değişmesi önemlidir. Mesela, Schimmel ilk mektubunda Sâmiha Ayverdi'ye, "Sevgili Sâmiha Hanım" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: s.33) derken 1 Haziran 1954 tarihli mektubunda "İçten Sevdığım Sâmiha Ablacığım" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: s.59) şeklinde hitap eder.

Annemarie Schimmel'in Cemile imzasıyla 10 Aralık 1953 tarihinde kaleme aldığı ilk mektuptan Sâmiha Ayverdi'nin 11 Aralık 1991 tarihli mektubuna kadar *Mektuplar-2* kitabında bulunan tüm yazışmalarda daima ikisinin birbirlerine olan güzel hisleri ve özlemleri yer alır. Mesela Schimmel, ilk mektubu yazdığına görüşmelerinin üzerinden sadece bir hafta geçmiş olmasına rağmen "Bugünlerde sizi son derece özliyorum. Tam bir hafta evvel ayrıldık, bir hafta çok uzun bir zaman!" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 33) der. Sâmiha Ayverdi "Aziz ve Sevgili Cemile Hanımcığım" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 35) diye hitap ettiği Schimmel'e yazarken "(...) 1953 yılında tanıştığı Profesör Schimmel'e değil de, ezel gününde biliştiği Cemile Hatun'a yazdığı için ne kadar mesu[t]" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 35) olduğunu ifade eder. Sâmiha Ayverdi için aralarındaki mesafe önemsizdir. Çünkü "O Cemile Hatun ki mekân ölçüsünde [...] uzak olmasına rağmen, hissen ve mânên ne kadar içim[izde] ve bizimle ne derece iştirak hâlinde[dir]" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 35).

Schimmel ile Ayverdi, dostlukları müddetince çok sık görüşmemişlerdir. Zaman zaman daha yakın illerde bulunsalar da aralarında çok uzak mesafeler olur. Fakat bu mesafeler onların birbirlerini yanlarında hissetmelerine hiçbir zaman engel teşkil etmez. Zira Schimmel kendisine gelen mektubu okurken etrafındaki her şeyi unutup "yazının güzelliğini, sözlerin ahengini duy[ar]" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 36). Uyumak üzereyken mektubu bir defa daha okur ve bütün bir gece Ayverdi ile berabermiş gibi hisseder. Ayverdi de benzer şekilde onun "böyle tek başına çırpındığına asla razı değildir" (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 152). Gönlü de aklı da hep Schimmel'in yanındadır.

Onlara göre bu durum birbirleriyle “hissen” konuşmalarından kaynaklanır. Mesela Ayverdi, çok sık ve dilediğinde uzun mektuplar yazamamaktan şikâyetçidir fakat Schimmel’e aynı zamanda “(...) hissen ve hayâlen hep sizinle alışverişteyim.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 39) der. Çünkü mektup yazmaması onu düşünmediği onunla konuşmadığı anlamına gelmez. Schimmel de aynı duyguları paylaşır: “(...) hayâlen sizinle konuşur, sizinle susuyor[um]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 41). Fakat yine de sorar: “Ne zaman bu dünyevî planda tekrar beraber olacağız?” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 41). Çünkü mektuplarında Sâmiha Ayverdi’ye olan sevgisini sık sık belirten Schimmel “hissen” kendisiyle konuşsa da dünyevî planda da birlikte olmak ister. “Şimdi yanında oturmak istiyorum. Bir köşede Mevlevî mûsikîsini dinlemek, sema-i semâvîde istiğrak etmek, ağlamak, ağlamak saadetten... Hepinizi niçin böyle çok seviyorum?” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 118). Ayverdi’ye göre “kalbî ahizeler” yan yana bulunmaktan daha mühimdir: “Cenâb-ı Hakk’ın insanlara bahşetmiş olduğu nimetler arasında bence en kıymetlisi garazsız ivazsız dostlukların müşterek mübâdelesi. Neyse ki bunun için de dünyevî imkânlardan ziyâde kalbî ahizelerin sözü geçiyor” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 39). Çünkü Ayverdi “Yekpâre bir ruh, bir imân sâhibi olanlar, cismen ne kadar dağınık bir kesret manzarası da arz etseler yine de vahdetlerine hâlel gelmez ve hangi şartlar altında olursa olsun bunlar birbirlerini tanırlar, severler, anlaşırlar.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 48-49) diye düşünür. Onlarına arasındaki ilişki de böyledir. Yani zaman zaman farklı bayraklar altında bulunmakla beraber yine de “bir” olur ve birbirlerini sevebilirler. Zaman zaman birbirlerini görmek isteseler de mesafeler onlar için önemsizdir. Çünkü birbirlerinin kalplerinde bulunmaları, “hissen” muhabbet etmeleri çok daha kıymetlidir. Zaten dünyevî planda kavuşamazlar. Yine de yazdıkları mektuplarla hasret gidermeye çalışan bu iki dosttan Ayverdi’nin mektupları Schimmel için “tatlı bir ilkbahar kokusu” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 56) olur, Schimmel’in mektupları ise Ayverdi için “hayat bahş” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 84). Çünkü zamanın ve mekânın ötesinde yaşanan bu dostlukta Ayverdi, Schimmel’in mektubunu okuduğunda. “Mektubun bana sanki seni getirdi. (...) Âdeta seninle karşı karşıya konuşuyormuşuz gibi geldi” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 67) der. Dostluklarında hayli mühim bir yeri olan mektuplara zaman ayıramadıkları da olur ve birbirlerine yazamadıkları vakitlerin “azap ve ıstırabını” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 48) çekerler. Fakat yine de birbirlerine yakındırlar. Çünkü Ayverdi hissen ve hayâlen Cemile’ye hitap eder (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 57) Schimmel de geceler boyu Sâmiha ablasıyla konuşur (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 36).

Allah’a Giden Yolu Öğrenirken: Sevmek Üzerine

Annemarie Schimmel ile Sâmiha Ayverdi’nin yazışmalarında birbirlerine olan sevgileriyle birlikte diğer arkadaşlarına, işlerine, Allah’a olan sevgilerinin hatta aşklarının izlerine rastlanır. Schimmel hissettiği sevgiyi etrafına yahut işine bütünüyle vermek niyetindedir. Ona göre “Aşkta yalnız bir kanun var[dır]. (...) Ya her şey ya hiçbir şey. Bir orta yol yoktur. (...) Hayatın bütün hâllerinde içten vermek, her şeyi vermek lâzım[dır]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 74).

Schimmel, sevmek noktasında duygularından kısmazken karşı tarafın duygularında mütevazı davranmaktadır. Teyzesinin yanına, annesinin doğduğu eve gittiğinde eski tanıdıklarıyla karşılaşır, konuşur. Oradaki insanlar aslında ciddi ve sakin olmalarına rağmen “kalpleri [kendisine] açık[tır]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 88). Bunun nedenini anlamaya çalışır. Çünkü kendilerine hiçbir şey yapmadığı halde bu ciddi ve sakin insanların “sevgi ve kederlerini getiriyor” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 88) olmaları Schimmel’i şaşırtır: “Beni candan seviyorlar. Niçin? Bir şey yapmadım ki?” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 88). Onların hisleri karşısında böyle mütevazı ve çekingenken kendi duyguları bir hayli yoğunudur: “Bütün kalbim teşekkürlerle dolu. Bazen bütün sevgi ve îtimadların yükünü kendime almaktan çekiniyorum. Buna mukabil daha fazla sevgi vermek istiyorum” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 88).

Sâmiha Ayverdi’ye göre, insanların Schimmel’e gösterdikleri sevginin nedeni kendisinin de bununla dolu olmasıdır:

“Neden mi? Hayvanlar bile kendilerine zararlı veya faydalı olan kimseleri kokularından teşhis edebilirlerken, insanoğlunun insiyaklarından böyle bir imtiyaz esirgenmiş olur mu? Mümkün ki o insanoğlu kendisine ümit ve istinat noktası olacak kimseleri gözü kapalı olsa da fark etmek kudretine mâlik. Sevgi ve iyilikle dolu olan kimseden intişar eden bir tılsım, bir vibrasyon var ki işte kitleyi cezbeden bu.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 91)

Sâmiha Ayverdi'nin cevabına paralel olarak Schimmel'in yazdıklarında da onun bu yönünü okumak mümkündür: “Vermek, bütün varlığıyla vermek, bir çeşme gibi yorulmadan, durmadan vermek... Bu herhalde en güzel şeydir.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 51) der. Fakat karşısına her zaman kendisi gibi insanlar çıkmaz. Yine aynı mektubunda, “dediğiniz gibi insanlar vermek istediğimiz sevgi, güzelliği istemiyorlar. Bizi, hediyelerimizi hor görürler. Belki bu dünyada, en büyük, en şiddetli belâ ve ıstırap, sevilmemek değil sevimemektir. Yahut da bir insanı candan her fedakarlığa hazır olarak sevmek ve bu muhabbetin bir aksini görememek, bu daha zordur.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 51) derken insanların sevmek noktasında cimri davranmalarından yakınmaktadır. Bunun sebebi “(...) insanlar[ın] kendileri için bir şeyler muhafaza etmeye çalış[malarıdır]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015:74). Oysa saklanan şeyler, “birer enfeksiyon mihriakı olan beşerî zaaflar[dır]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 77).

Üniversitede Alman bir profesörün konferansında arkadaşlarına rastlayan Schimmel, onlara sevgiyle yaklaşır. Fakat umduğunu bulamaz. Hüzünlü olduğu o sırada Türk dostlarını özler ve Sâmiha ablasına sığınır:

“Bu iki saat, sizi, bütün Türk dostlarımı nasıl özledim anlatamam. Çok acayip bir hâl, ben aşkla, muhabbetle, sevinçle dolu sizden gelip buradaki insanlara bu sevinç ve sevgi verecektim. Onlara beni bahtiyar eden bu sıcak duygular hediye edecektim; ama olmadı. Bu insanlar buz gibi dururlar. Haset, kin, korkudan yapılmış bir duvar arkasında kalırlar. Ne yazık! Hasta düşmüş gibi eve döndüm. Manevi planda biraz sizinle konuştum.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015:33).

Sâmiha Ayverdi bunları okuyunca üzüldü ve durumu “ruhanî ve insanî” vasıfların eksikliğiyle ilişkilendirir. Çünkü Ayverdi'ye göre bu unsurların eksikliği dolayısıyla insanların “kıskançlık, haset, yalan ve kibir gibi sıfatların elinden, dilinden zuhur etmemesi gayri kabil[dir]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 35). Yine de insanları sevmeye devam ederler. Çünkü sevmek, Allah'a ulaşmanın bir yoludur. Schimmel, bu süreçte bir kişide farklı derecelerde sevgi bulunabildiğini anlar ve “(...) bu büyük, sonsuz sevgi konserinin ayrı ayrı makamlarını, çeşit çeşit perdelerini öğren[ir]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 122-123). Böylece birbirinden hayli farklı iki şeyi mesela ney ve kemani aynı anda sevebilir hâle gelir. 17 Kânûnusânî 1955 tarihli mektubunda insanları birer âyet-i kerimeye benzeten Sâmiha Ayverdi'yi doğrulayarak “Evet ve her birinde bu ilâhî sırrı, bu lâhûfî ateşi bulmak, sevmek, onun vesilesiyle Allah'a giden yolu biraz daha iyi öğrenmek ne güzel şey!” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 123) diye düşünür.

Cismen ve Rûhen Üşüyorum: Daüssıla

Annemarie Schimmel, ikiz çocuk isteyen bir annenin kızı olarak Almanya'da dünyaya gelir. Henüz yedi yaşındayken babasının kendisine getirdiği bir masal kitabıyla şarkla tanışır. Masalda bir çocuğun yetişmesinde önemli rol oynayan ihtiyar bir karakter vardır ki Schimmel'e tesir etmiş, onun hayatını etkilemiştir (Bilman, 2009: 30). Şule Bilman, Nezihe Araz'ın “Muradına Eren Dilber” başlıklı yazısından yaptığı alıntıda Schimmel'in bir hatırasını aktarır: “Masalı okurken adeta kendimden geçmişim. O derviş tıpkı masaldaki derviş gibi beni aldı, bilmediğim, asla tahayyül etmediğim âlemlere götürdü. Şarkla ilk temasım, ona ilk aşkım ona hasret ve iştiağım bu masalla başladı (Nezihe Araz, “Muradına Eren Dilber”, Resimli Hayat Mecmuası, Haziran 1955, s.38'den aktaran Bilman, 2009, s.30.).

Schimmel'in derviş olma isteği Sâmiha Ayverdi'ye gönderdiği mektuplarda da görülür. Fakat bunu yapmaktan muktedir olamadığına inanır:

“Dün akşam bilhassa sizi düşündüm. Pek sevimli bir profesörün evinde davetli idik. Hanımı 25 sene evvel Türkiye’de bulunmuş olan bir arkadaşını da çağırmıştı ki, o zaman Beyoğlu’nda çocuklara bakmıştı. Beyoğlu hakkında kitabınızda söyledikleriniz hatırıma geldi... Ben tanıdığım ve sevdiğim Türkiye’den bahsetmeden eve döndüm. Maalesef mükemmel bir derviş değilim. Bazen çok sert hükümler veriyorum, bazen kıskanıyorum, bazen... Ah Sâmiha ablacığım, ne zaman istediğiniz gibi mütevâzî, merhametli, şefkatli olacağım?” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 46).

Sâmiha Ayverdi ise Schimmel’e cevap yazarken “Benim derviş Cemileciğim” diyecek ve Cemile’yi bu noktada sakinleştirecektir: “Geçen mektubunuzda kendinize bir hayli iftiralarda bulunuyorsunuz. Müsamaha sabır, tevâzu, bizim Almanya’da çarpan kalbimizin içinde bol bol, boy boy mevcut. Biz ne kadar derviş isek o da öyledir. Ne çâre ki kader bir kısmımızın toprağını Türkiye’ye bir kısmımızın da Almanya’ya atmış” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 48).

Annemarie Schimmel’in toprağı Almanya’ya atılmış olsa da o, garpta içinde şarkı yaşatarak büyür. Hayatı boyunca bu iki kutup arasında ve bu iki kutupla birlikte yaşar. “Henüz lisedeyken Arapça dersleri alır. Bu günlerden itibaren hem Noel’i hem de Müslüman bayramlarını kutla[r]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 19-20). Velutluğu için mühim olmakla beraber insanın yaşamında zorluklara yol açtığına da inanır: “Ben bir nevi ikiz olmuşum -Annem beni doğurmadan evvel ikiz istemişti çünkü!- Garplı âlim gözü ile, Şarklı âşık gözü ile bakıyorum. Belki bu gerginlik, gayet büyük bir bahtiyarlık olmakla beraber beni biraz yoruyor” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 116).

Sâmiha Ayverdi’ye yazdığı mektuplarda zaman zaman bir medeniyetin diğerine daha ağır bastığı görülür. Mesela meslektaşlarının arasındayken “Türk dostlarımı nasıl özledim anlatamam” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 33) diyen Schimmel’i Türkiye de özlemektedir: “Burada dostlara ve arkadaşlara gerek şifâhî gerek tahrîrî sizden o kadar çok bahsetmek ihtiyacını duyuyorum ki gıyâbi hürmetkârlarınız gün günden artıyor. Hülâsa Türkiye ikinci bir vatan olarak sizi özlüyor ve bekliyor vesselâm” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 40).

Türkiye’nin sadece insanlarını değil aynı zamanda müziğini, yaşayışını, âdetlerini; yedi yaşından beri tanıdığı şarkı yaşamayı, şarklı olmayı da sever:

“Yarın tekrar Sabri Bey’in Kur’an dersine gideceğim. Günlerce dinlemek istiyorum. Onun sesini ilk defa duyunca artık eski mutasavvıfların anlattıkları hikayeleri anladım. İnsan güzel sesli bir insanın Kur’an okumasını dinleyince kendinden geçer, bunu şimdi anladım. Çok acayip ki, burada yalnız Şark ahenklerini, Şark mûsikîsini, Şark sanatını duymak istiyorum. Garb mûsikîsini Almanya’da ilkin çok sevdim ama burada yabancı, garip geliyor bana. Ah Sâmiha ablacığım, ben belki bu ummanda kayboldum” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 118).

Schimmel, Ankara’da bulunduğu bu dönemde Kâni Karaca’dan kudüm öğrenmeye başlar. Evine bir kedi alır. Böylelikle garplı âlim artık aynı zamanda şarklı bir âşık olur. Schimmel “(...) için tefrih devresi artık bit[er]. İnkişaf ve kemal çağı başla[r]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 120).

Şarklı âşık Cemile, “memleket”inde bulunmadığında özlemle doludur. Bu hisle başa çıkmaya çalıştığında ise hayal dünyasına sığınır:

“Bugün İstanbul’da bulunsaydım evvela Mihrimah Câmii’ne giderdim. Sonra herhalde Nezihe ile Urfa kebabçısının sanat eserlerinden zevk alırdık. Biraz sonra da galiba çarşıda en güzel şeylere bakıp ara sıra küçük bir şey alırdık. Sonra dostlarımla sohbetinde, tasavvufâne konuşmalarda bulunup Mevlânâ’nın ve Yunus’un sözlerini dinlerdik. Ne olurdu? Fakat maalesef ben bu gezintileri yalnız hayal şehirlerinde yapabiliyorum. Bu günler muhtelif maceralarla dolu” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 55).

Ona çok özlediği bu şehirde gezme fırsatını veren şeylerden biri de rüzgârın getirdiği kokudur:

“Son günlerde birkaç defa evinizden çıkıp Edirnekapı’ya kadar yürüdüm. Şeffaf, berrak bir semâya bakarak surların önünde parlayan Kariye Camii ile Tekfur Sarayını gördüm. Sol tarafta ise bu dünyada (Mevlânâ Türbesi müstesna) en çok sevdiğim yer yâni Mihrimah Camii’ni seyrettim. Tâ uzaklardan bir rüzgâr, İstanbul’un kokularını getirdi. Çok güzel bir haldi” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 45).

Cemile, sıla hasretini sığındığı hayal dünyasında gidermeye çalışsa da bunda her zaman başarılı olduğu söylenemez. Zira 21 Şubat 1954 tarihli mektubunda “Cismen ve ruhen üşüyorum.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 47) derken bunun sebebinin sıla hasreti olduğunu söyler ve çalışmalarına sığınır: “Son haftalarda çok çalıştım bu her türlü rahatsızlık için iyi bir ilaçtır. Bilhassa daüssıla, hasret, seveda ve bu gibi hastalıklar için” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 47).

Anonim Bir İrfan Abidesi: Annemarie Schimmel'in Çalışmaları Üzerine

Annemarie Schimmel çok çalışkan bir mizaca sahiptir. Pek çok kitap ve makale yazmış olan Schimmel'in bu özelliği Sâmiha Ayverdi'nin gözünden kaçmaz. Yaptığı çalışmalardan duyduğu memnuniyeti mektuplarında belirtir: “Sizi memleketin bağrında uyandırılmış bir çerağ, beşeriyete ışık saçıcı bir Mevlevî çerağı olarak düşünmek ve görmekle ne derin bir bahtiyarlık hissettiğimi anlatamam” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 39).

Schimmel'in çalışkanlığının ve şevkinin artmasını dileyen Sâmiha Ayverdi'ye göre Ankara Üniversitesi'nin kendisini davet etmesi “bulunmaz bir nimet[tir]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 62). Bundan dolayı “gerek camiamız gerek Türk milleti, böyle müstesna bir köprüden âzamî derecede sevinmelidir” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 62). Ayverdi, bu davetten ve gelişten memnundur. Çünkü ona göre Cemile, “(...) ne yalnız Almanya'nın ne de Türkiye'nin malı[dır]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 62); Garpta doğan ve şarkı da yaşayan bu kadın “insanlığa mâl olmuş anonim bir irfan âbidesi[dir]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 62). Fakat, “(...) ilim âlemine mensubiyetin, zekâ ve kabiliyetin, şu görünüşte bîçare, hakikatte dünyanın efendisi olan Şark'ın lehine bir imtiyazdır” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 152). Schimmel çok başarılı bir akademisyen olmakla birlikte iki medeniyet arasında da köprü vazifesi gerecektir.

Annemarie Schimmel, pek çok yazı ve kitap çalışmasının yanında konferanslara da hazırlanır. 16 Mart 1954 tarihli mektubunda din tarihi ile ilgili yapacağı konuşma dolayısıyla Fuzûlî, Şeyh Gâlib gibi divan edebiyatının önemli isimleriyle ilgilenir. İki mektupta “Gül ve Bülbül” ilişkisi hakkında vereceği konferanstan bahseder. 1 Haziran 1954 tarihli mektubunda ise Hollanda kraliçesinin düzenlediği bir toplantıda kendisinin de konuşmacı olacağını ve bu yüzden duyduğu heyecanı mutlulukla anlatır:

“Pek heyecanlı idim. Tasavvur ediniz; insan, benim kadar âdi bir insan, birdenbire bir kraliçenin sarayında tasavvuf hakkında bir şeyler söylemeye mecburdur. (...) Benim konferansım Pazar gününde vâki oldu. Toplantının sonu olarak... Sâmiha ablacığım, bilmem bana o sabah ne oldu, bir vahiy geldi, insanlar ağladılar, teşekkür ettiler, senelerce aradığımız şeyleri siz dediniz diye bana geldiler. Hiçbir şey yapmadım, emin olun, Merkez Efendi'nin hikâyesini anlattım. Tasavvuftan, aşktan, fikir ve tevekkülden bahsettim. Mevlana'dan parçalar okudum. O kadar...” (Havlioğlu ve Ataman, 2015:59-60).

Konferanstan çok memnun ayrılır. Burada pek çok kişi kendisine teşekkür eder. Cemile, aldığı tüm teşekkürleri Sâmiha ablasına sunar ve hepsinin İslâm dinini sevdiğinin müjdesini verir. Ankara'dan beklediği haber gelmiştir. Fakülte onu davet etmiş, bir sonraki hafta İslâm hakkında bir konferans verecektir (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 60). “Biraz İslâm ve Türkiye'nin fahri mümessili sayıl[an]” Schimmel, ayrıca Şimali Almanya'da da bir konferans verecektir. (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 73).

Schimmel durmaksızın çalışmaktadır. İbn-i Hafif eş-Şirâzî'nin hayatı hakkında Farsça bir eserin edisyon kritiği, Mevlâna hakkında bir makale ve “Bundan da başka makale, kitap mitap bazen kendi[si] bu işlerin çokluğuna şaşı[rır]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 79). Daima işlerini düşünen Schimmel

kendisine “İstanbul dergisi bir şeyler istiyor. Başka da planlarım var. Bakalım ne olacak?” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 89) diye sormasına rağmen hâlâ yazı planları kurmaya devam eder ve yaptıklarını yeterli görmez: “İnşallah sonbaharda yahut kışın güzel memleketinize geleceğim. Halbuki o zamana kadar neler yapmalı neler! Kitap, makale, konferanslar... Fakat memnunum. Şark ile Garp arasında altın köprüler kurmak (Ve bir tek taştan fazla yapmamışsam) güzel bir vazifedir.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 93) Kendisini sorumlu gördüğü işleri seven, mümkün olduğu kadar çok çalışan Schimmel, görülür ki “(...) ne kendimiz için doğduk, ne kendimiz için yaşıyoruz, ne de kendimiz için öleceğiz. Hayatımızda muhitimizin payı pek aşikâr” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 48) diyen Sâmiha Ayverdi’nin cemiyet fikri doğrultusunda düşünülmektedir.

Muhammed İkbâl’in *Cavidname* tercümesinden (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 140), kendisinden rica edilen Hz. Mevlânâ hakkındaki Almanca kitaptan (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 187), Hindistan’da yaptığı Türk Selçuklu mimarisi ile Hz. Mevlânâ konulu konuşmalarından (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 193), çoğunluğu Almanca olarak çıkan yahut çıkmak üzere olan kitaplarından bahseder (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 204). Yaptığı işlerden dolayı “Hayatı[n]dan memnun[dur]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 204).

Yukarıda çeşitli örnekleri verildiği üzere Annemarie Schimmel, çok yoğun çalışmaktadır. Bu çalışmalarda Sâmiha Ayverdi ve ailesinin de payı vardır:

“Sağ ol sevgili ablacığım! Hem de New York’ta seveceğim konferansları hazırlamakta sen ve Ekrem ağabeyin hep yanımda gibiydiniz. Çünkü hattatlıktan bahsedeceğim ve hattatlığın tarihi ile çalışırken bu güzel güzel koleksiyon hep gözümüzün önünde idi. Keşke kanatlarımı açıp da derhal İstanbul’a uçabilsem... Otuz sene evvelki intibâlar hâlâ o kadar kutludur ki o hazineden hâlâ feyz alıyorum.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 198).

Bir Yorgunluğu Başka Bir Yorgunlukla İfna: Sâmiha Ayverdi’nin Çalışmaları Üzerine

Sâmiha Ayverdi’nin üzerinde çalıştığı ve yazışmalarda yer alan kitaplardan biri *Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih*’tir. 9 Temmuz 1954 tarihli mektubunda Schimmel’e Fatih kitabı için ciddi çalışmalara başladığını söyler. Ne vakit çalışsa dünyayla ilişkisini keser. Fakat ev halkının ilgi beklemesi dolayısıyla yoğun temposu onlar tarafınan desteklenmez (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 67).

Üzerinde çalıştığı konu kendisini zorlar. Çünkü “Osmanlı İmparatorluğunun istila ve çöküş macerası[nı]” işleyeceği kitapta önce kısa bir Doğu Batı karşılaştırması yapmak ister. Özellikle imparatorluğun çöküş sebeplerini anlatacaktır (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 68). Bunun için Schimmel’den yardım ister. Avrupa’nın çöküşünden en çok etkilenen Almanya olduğu için “şimdiki perişanlığı belirten ve otorite sayılacak zevatın kitap, makale veya konferanslarından mühim bulduğu birkaç cümle veya pasaj, yahut kısacık bir hülâsa ricâ ed[er]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 68). Schimmel, Avrupa’nın iflâsı hakkında istediklerini bulmanın zor olduğunu çünkü garbın bu iflâsı kabul etse bile “bütün bu perişanlığın sebeplerini Şark’a tevcih etmemesinde değil, Garp kültürünün gülü olan klasik Yunan hümanizmi ve Hristiyanlıktan vazgeçmesinde görmekte[dir]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 74). Kolay olmasa da istediklerini bulmaya çalışacaktır. Çünkü ona göre “böyle bir mevzuu ele almaya daha lâayık bir şahsiyet yoktur” (Havlioğlu ve Ataman, 2015:75).

Sâmiha Ayverdi, 9 Temmuz 1954 tarihli mektubunda söylediklerine göre 10-12. asırlarda Anadolu’daki tasavvuf hareketlerini de incelemektedir. Bunlar “platform vazifesi” görevinde olacaktır ama yine de aceleye getirmek istemez. Derin incelemeler yapar. Schimmel’den istediklerinin bulunmasının zor olduğunu farkındadır. Bu yüzden “İslâm kültürünün Garp kültürü üzerinde bıraktığı tesirler hakkında birkaç söz, birkaç cümle de kâfi[dir]” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 68). Schimmel, 6 Ağustos 1954 tarihli mektubunda yazdığına göre Ayverdi’nin istediği maddeleri toplamıştır. Türkiye’ye geldiğinde kitaplarından da verecektir (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 80).

Çalışma ile ilgili olarak Ayverdi'yi üzen bir diğer mevzu süratli ilerleyememesidir. Bu konuda duyduğu üzüntüyü zaman zaman Schimmel ile paylaşır. Bunlardan biri 24 Temmuz 1954 tarihli mektubunda yer alır:

“Güzel Cemileciğim, başladığım kitap öyle zannediyorum ki iki sebepten dolayı süratli yazılamayacak. Birincisi hayat şartlarımla çalışma saatlerimi gayet mahdut bir ölçüde tutuşu. İkincisi medhal diyebileceğim İslam ve Selçuk medeniyetleri için uzun zamandır okuyorum. Daha da çok okuyacağım eserler var” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 77).

İbrahim Efendi Konağı isimli kitap da yazışmalara konu olur. Sâmiha Ayverdi 18 Aralık 1962 tarihli mektubunda, “Yeni bir iş üzerinde de uğraşmaktayım. Annemin amcasının konağını, isimleri dahi değiştirmeden, devrin sosyal hayatına tamamen sadık kalarak yazıyorum. Tabii bu arada bütün içtimai çevre de yine otantik olarak geçiyor. Mevzuun tarihe mâl olmuş bulunması, benim için işin en cazip tarafı.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 169) şeklinde bahsettiği kitabı bitirdiğinde Schimmel'e göndermeyi ihmal etmez. O, eseri ziyadesiyle beğenir. Ayverdi'nin hayatından kesitler içermesi dolayısıyla ayrıca önemli bulur:

“Göndermek lütfunda bulunduğun yeni kitabı derhal okumaya başladım. Seni candan tebrik ederim. Hakikaten gayet güzel, faydalı ve mühim bir kitap ve her zaman olduğu gibi yine bu tatlı, akıcı eski İstanbul hayatı, konaktaki insanları, eşyaları ne kadar canlı gözümün önünde duruyor! Hele bu kahve ikramları... Hem de bu kitap benim için bilhassa senin kendi ailenin hikâyesi olduğu için pek enteresan ve mühimdir. Seni ufacık kız olarak bu koskoca koltuklar arasında görüyorum. Sana çok çok teşekkür eder, büyük muvaffakiyetler temenni ederim sevgili ablacığım.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 170)

Schimmel, çok beğendiği bu kitap ile ilgili bir makale yazmaya karar verir. Burada, *İbrahim Efendi Konağı* ile *İstanbul Geceleri*'nden bazı kısımları tercüme edecektir. Profesör Otto Spies armağanı olarak yayımlanacak olmasından dolayı ancak bir sene sonra çıkacaktır. (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 171).

Sâmiha Ayverdi mektuplarında ayrıca *Bir Dünyadan Bir Dünyaya* kitabının yazılış hikâyesini anlatır. Aslında böyle bir kitap yazma fikri yoktur. Fakat bitirme tezi olarak Sâmiha Ayverdi'nin kitaplarını alan bir üniversite öğrencisi kendisine çocukluk hatıralarını sorar. Bu işte hayli derine inince de anılarını kitap olarak yazmaya karar verir (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 183).

Necmeddin Hacıeminoğlu'nun ön sözünü ilave edilerek ikinci baskısı yapılan *Mesihpaşa İmamı* (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 183) ve 1979 yılında çıkan *Kölelikten Efendiliğe* (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 191) adlı eserleri de yazışmalarda yer alır.

Son olarak, *Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*'tan bahsedilir. Kitabın batı dillerine çevirisi için uygun bir isim arayışına girilince Ayverdi yalnızca Schimmel'in yapmasını uygun görür:

“Şu anda hiç beklemediğin bir meseleyle karşıla gelmiş bulunuyorum. Sözü uzatmadan hemen sadede gireyim, şöyle ki Türkiyede mevcudu tükenip yeniden basılan az eserlerden biri olan Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık eserinin Batı ülkelerinden birinde tercüme ve te'lif olmasını isteyenler çoğaldı. Ancak bu işi gerek Türkçeye hâkim gerek kendi ana diliyle yapabilecek kimselerin listesini şöyle araştırarak olduğumuzda ben senden gayrı bu davayı hakkıyla çezecek bir kimseye evet diyemedim.” (Havlioğlu ve Ataman, 2015: 206).

Sonuç

Makalenin giriş bahsinde kitabın hazırlanış aşamasından bahsettik. 1953 ile 1991 yılları arasında Sâmiha Ayverdi ile Annemarie Schimmel'in birbirlerine gönderdikleri mektuplar toplanmış, latinize edilmiş, kronolojik olarak sıralanmıştır.

“Zamanın ve Mekânın Ötesinde İki Dost” başlıklı birinci bölümde Schimmel ile Ayverdi’nin birbirlerine düşkün olduklarını söyledik. Çok görüşemezler ama mektuplaşmaları sırasında zaman geçtikçe yakınlaşırlar. Yüz yüze görüşemedikleri zamanlarda hayal âleminde buluşurlar. Mektuplar, ilişkilerinde bundan dolayı büyük yer tutar.

“Allah’a Giden Yolu Öğrenirken: Sevmek Üzerine”, başlıklı ikinci bölümde bu iki dostun birbirlerinden başka diğer arkadaşlarını, işlerini, kitapları ve Allah’ı sevdiklerini açıkladık.

“Cismen ve Ruhen Üşüyorum: Daüssıla” başlıklı üçüncü bölümde Annemarie Schimmel’in memleket hasretinden bahsettik. Almanya’da doğan fakat Şark ile çok küçük yaşlarında tanışan Schimmel, Türkiye’yi ve Türk dostlarını çok özler. Türkiye’nin yaşam biçimini, müziğini, adetlerini de sever. Bundan dolayı “kudüm” öğrenir, evine bir kedi alır...

“Anonim Bir İrfan Âbidesi: Annemarie Schimmel’in Çalışmaları Üzerine” başlıklı dördüncü bölümde Schimmel’in kitap, makale, çeviri çalışmaları ve konferansları dolayısıyla söylediklerini 2değerlendirdik. Schimmel çok çalışkan bir mizaca sahiptir. Hem doğu hem batı için önemli kitaplar yazmıştır. Konferanslarında İslam dinini de sevdirmiştir.

“Bir Yorgunluğu Başka Bir Yorgunlukla İfna: Sâmiha Ayverdinin Çalışmaları Üzerine” başlıklı beşinci ve son bölümde Sâmiha Ayverdi’nin kitap ve yazıları üzerinde durduk. Ayverdi, *Edebî ve Mânevî Dünyası İçinde Fatih, İbrahim Efendi Konağı, Bir Dünyadan Bir Dünyaya, Mesihpaşa İmamı, Kölelikten Efendiliğe* adlı kitaplarından bahseder. Çalışmaları boyunca çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. Kaynak bulmakta zorlanan Ayverdi’nin ev halkının kendisinden ilgi beklemesi de zaman zaman çalışmalarını yavaşlatmıştır.

Sonuç olarak uzun çalışmalar akabinde toplanan bu mektuplar iki insanın, iki medeniyetin ve bir dönemin panoramasını sunar okura. Sâmiha Ayverdi ile Annemarie Schimmel arasında 1953 yılında başlayan ve 38 yıl süren yazışmalar Schimmel’in hayalleri, kırgınlıkları, umutları, kızdıkları, çalışma biçimi, annesiyle ilişkisi, seyahatleri, korkuları, derviş olma isteği; Sâmiha Ayverdi’nin çalışma ortamı, ailesi, hayal kırgınlıkları, endişeleri, sevgi anlayışı, inancı, insana bakışı gibi özel konular ve dönemin sohbet ortamları, akademi dünyası, eşyaya bakışı, toplumsal anlamdaki değişimi gibi yaşadıkları döneme ışık tutan mevzular hakkında da bilgiler içerir. Dolayısıyla araştırmamıza konu olan mektuplar iki insanı ve iki medeniyeti daha iyi anlamak noktasında önemli bir kaynak konumundadır.

KAYNAKÇA

- Ayverdi, S. ve Schimmel, A. (2015). *Mektuplar-2*. Haz. Havlioğlu, D. Ataman, S. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bilman, Ş. (2009). *Annemarie Schimmel’in Tasavvuf Kültüründeki Yeri*. Manisa: Mevlana Düşüncesi Araştırmaları Derneği (MEDAR).
- Schimmel, A. (2017). *Doğudan Batıya*. Çev. Ömer Enis Akbulut, İstanbul: Sufi Kitap